

Opgave 3 Steward-ownership

16 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met het voorbeeld van een kledingfabrikant dat winst en belangen van het individu volgens Hegel dankzij corporaties niet op gespannen voet hoeven te staan met de belangen van de samenleving: in corporaties, zoals van kledingfabrikanten, wordt vakmanschap erkend, waardoor individuele belangen worden verbonden met de belangen van de samenleving 1
- een argumentatie met het begrip 'vrijheid' voor of tegen Hegels opvatting dat corporaties het streven naar winstmaximalisatie tegengaan 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Hegel kunnen corporaties individu en samenleving met elkaar verzoenen. Een kledingfabrikant bijvoorbeeld, brengt iets voort dat nuttig is voor anderen en wil daarmee winst maken. In samenwerking met andere kledingfabrikanten ontstaan kledingcorporaties die zich inspannen voor het algemene belang van de kledingindustrie. Zo'n corporatie functioneert als een tweede familie waarin je erkend wordt en waarin een kwaliteitsnorm wordt gesteld. In die wederzijdse erkenning van vakmensen draagt een kledingcorporatie bij aan de verzoening tussen individu en gemeenschap 1
- Ik denk dat Hegel hiermee een goed punt heeft. Wederzijdse erkenning is voor mensen een belangrijke drijfveer, omdat dit mensen pas echt vrij maakt. En hij heeft ook een goed punt dat je als buitenstaander misschien eerder de oppervlakkige kenmerken van succes bewondert, maar dat echte erkenning alleen kan komen van mensen die er verstand van hebben. Door deel te nemen aan corporaties gaan mensen dus hun best doen en zijn daardoor ook een meerwaarde voor de samenleving als geheel. Zo zorgen corporaties ervoor dat er nog een andere drijfveer bestaat naast winstmaximalisatie 1

of

- Het idee van een corporatie als een 'tweede familie' roept bij mij associaties op met de maffia, waarin de vrijheid van het individu juist volledig ondergeschikt is aan een dwingend groepsverband. Daar zie je bovendien dat samenwerkingsverbanden zeker geen meerwaarde voor de samenleving hoeven te zijn. Ik ben het dan ook niet eens met deze opvatting van Hegel over de bijdrage van corporaties aan de belangen van de samenleving. Volgens mij heeft Hegel een veel te idealistisch idee van corporaties als hij gelooft dat deze draaien om kwaliteit en vakmanschap. Corporaties kunnen net zo goed draaien om erkenning voor het meest genadeloze winstbejag, en kunnen dus zelfs leiden tot maffiapraktijken en onvrijheid 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met het onderscheid tussen interne en externe goederen dat steward-ownership een manier is om de praktijk van een bedrijf te beschermen tegen de corrumperende effecten van de vrije markt: door winst en zeggenschap te scheiden wordt bij steward-ownership de focus van bedrijven verlegd van het externe goed 'geld' naar de interne goederen van een praktijk 1
- een uitleg met het onderscheid tussen interne en externe goederen dat het volgens MacIntyre van belang blijft dat stewards deugden ontwikkelen, omdat bepaalde externe goederen ook binnen steward-owned bedrijven kunnen leiden tot het verwaarlozen van de interne goederen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Door steward-ownership haal je de financiële prikkels weg bij degenen die over de koers van het bedrijf beslissen. De aandeelhouders krijgen een percentage winst op hun investering, maar hebben geen zeggenschap over de koers van het bedrijf. Door winst en zeggenschap te scheiden wordt bij steward-ownership de focus van bedrijven verlegd van het externe goed 'geld' naar de interne goederen van een praktijk, zoals duurzaamheid of de kwaliteit van het brood 1
- Volgens MacIntyre zijn de deugden moed, eerlijkheid en rechtvaardigheid nodig om een praktijk te beschermen tegen de externe goederen. Zonder die deugden kunnen mensen binnen een praktijk zwichten voor de verleidingen van bijvoorbeeld geld of status. Door steward-ownership wordt de praktijk enigszins afgeschermd tegen hebzucht, want er is voor stewards geen financiële prikkel om de interne goederen te verkwanzelen, maar de verleiding van andere externe goederen bestaat nog steeds 1

18 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een weergave van de (andere) reden waarom de werkwijze van Bord&Stift beter aansluit bij het Rijnlandse model dan bij het Angelsaksische model: het belang van moraal in plaats van recht.

voorbeeld van een goed antwoord:

Een kenmerk van het Rijnlandse model is een gemeenschappelijke cultuur, waaruit een gedeelde moraal voortvloeit. Bij Bord&Stift wordt voortdurend gediscussieerd over de missie en de manier waarop deze missie wordt vormgegeven. Zo steunt Bord&Stift bepaalde organisaties met gratis filmpjes, omdat deze organisaties volgens Bord&Stift bijdragen aan positieve verandering in de wereld. In het Angelsaksische model ligt het grootste accent daarentegen op recht.

19 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argumentatie met de neoklassieke (economische) opvatting dat hebzucht en egoïsme economische ontwikkeling aanjagen welk bedrijfsmodel beter is: steward-ownership of het Angelsaksische model.

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik denk dat steward-ownership een beter bedrijfsmodel is. Volgens de neoklassieke (economische) opvatting leiden hebzucht en egoïsme tot welvaart, omdat mensen harder gaan werken om hun verlangens te vervullen. Bovendien kunnen andere mensen geld verdienen door de behoeftes van deze mensen te vervullen, zo is de gedachte. Deze visie is ook terug te zien in het Angelsaksische model. Ik denk echter dat handelingen uit egoïsme en hebzucht veel kapot maken in een samenleving: kortetermijndenken, waardevernietiging door overnames, geen inspraak van belanghebbenden of zelfs van het eigen personeel. Een prima idee dus om geld minder leidend te laten zijn, zoals bij steward-ownership.

of

- Steward-ownership klinkt in eerste instantie prachtig, maar ik denk dat dit in de praktijk niet gaat werken. De neoklassieke (economische) opvatting over hebzucht en egoïsme geeft naar mijn idee een veel realistischer beeld van de motivatie van mensen; uiteindelijk leeft en werkt iedereen voor zijn eigen belangen. In het Angelsaksische model staat het streven naar winst centraal, voor het bedrijf als geheel, maar ook voor de individuele werknemers. Vaak wordt daar gewerkt met targets en bonussen, die mensen aanzetten tot harder werken. Bij steward-ownership zouden mensen gedreven moeten worden door de missie van het bedrijf. Misschien werkt dat voor een enkele idealist, maar de gemiddelde mens is toch meer geïnteresseerd in zijn eigen bankrekening, een mooi huis en een leuke auto.

20 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg met Marx' opvatting van de rol van kapitaal als een doel op zich dat je de gezonde banen bij Bord&Stift positief zou kunnen beoordelen omdat die niet leiden tot uitbuiting van de arbeider.

voorbeeld van een goed antwoord:

In het kapitalisme is volgens Marx geld een eigen macht en een doel op zich geworden. Daarmee is ook arbeid een middel geworden voor de vermeerdering van het kapitaal. De gezonde banen bij Bord&Stift kunnen ontstaan omdat er geen sprake meer is van dwingende kwartaalopbrengsten. En aangezien deze banen ook nog leiden tot goede levensomstandigheden en gepaard gaan met autonomie en vertrouwen, zou je dat positief kunnen beoordelen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

21 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met Marx' gedachte dat de sociaal-economische positie van mensen bepalend is voor hun bewustzijn, dat je elke vorm van loonarbeid in een kapitalistisch systeem vanuit de opvatting van Marx zou kunnen bekritisieren: de loonarbeider blijft onbewust van de ongelijkheid in de klassenverhoudingen 1
- een uitleg met de rol van loonarbeid in de klassenstrijd dat je elke vorm van loonarbeid in een kapitalistisch systeem vanuit Marx' opvatting zou kunnen bekritisieren: zelfs als de loonarbeider tevreden is met de loonarbeid, blijft er ongelijkheid bestaan 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Vanuit Marx' opvatting kun je elke vorm van loonarbeid in een kapitalistisch systeem bekritisieren. De sociaal-economische positie van mensen is volgens Marx namelijk bepalend voor hun denken. Door te leven en werken in een kapitalistisch loonsysteem, raken mensen blind voor de ongelijkheid in de bestaande klassenverhoudingen 1
- Kenmerkend voor de loonarbeid in het kapitalisme is dat dit volgens Marx is teruggebracht tot een zuivere geldrelatie. De kapitalist wil zoveel mogelijk geld verdienen en de arbeider wordt daarom uitgebuit. Terwijl de opeenhoping van kapitaal en de armoede van de arbeider oplopen, breekt op een zeker moment een open revolutie uit, zo stelt Marx. De klassenstrijd die daarbij ontstaat, leidt vervolgens tot een omverwerping van de heersende klasse en uiteindelijk tot een gelijkwaardige, communistische samenleving. Marx zou elke vorm van loonarbeid daarom kunnen zien als een zoethoudertje voor de hedendaagse arbeider, terwijl echte gelijkheid als gevolg van een revolutie uitblijft 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg met het onderscheid tussen communicatief en instrumenteel handelen dat de zelfsturende teams de dominantie van het economische systeem over de leefwereld kunnen tegengaan: in de zelfsturende teams wordt gedebatteerd over goede doelen die nastrevenswaardig zijn / kan kritiek op de markt worden ontwikkeld, waardoor de leefwereld tegenwicht biedt aan het doel-middel-denken van het economische systeem.

voorbeeld van een goed antwoord:

In de zelfsturende teams wordt communicatief gehandeld. De leden debatteren over nastrevenswaardige doelen en proberen tot een gedeelde opvatting te komen. Dit vindt plaats in de sfeer die Habermas de leefwereld noemt. Er kan ook instrumenteel worden gehandeld, waarbij middelen voor een doel worden gezocht. Maar de teams kunnen de dominantie van het economische systeem tegengaan door waarden in te brengen die niet gaan om efficiëntie en winst.

23 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat de 'vrije ondernemer' uitgaat van de instrumentele waarde van het bedrijf omdat dat wordt opgevat als middel om winst mee te boeken 1
- een uitleg dat de ondernemer als steward uitgaat van de intrinsieke waarde – de bloei – van het bedrijf zelf 1

voorbeeld van een goed antwoord

- Bij het ideaalbeeld van de vrije ondernemer staat het maken van grote winsten centraal. Het bedrijf is daarvoor instrumenteel, een middel 1
- De ondernemer die ervoor kiest om steward te worden, doet dit niet voor het snelle of grote geld. De steward maakt zichzelf juist ondergeschikt aan de missie van het bedrijf en ziet dus eerder de intrinsieke, eigen waarde van (de missie van) het bedrijf 1

24 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argumentatie met een ideaalbeeld van de ondernemer voor of tegen de stelling dat de verabsolutering van de abstracte vrijheid van het individu binnen de context van de moderne markt het goede leven ondermijnt.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- De ‘vrije ondernemer’ zie ik als ideaal. Deze ondernemer vertegenwoordigt voor mij de kern van de vrije markt, waarin de individuele vrijheid kan worden verwerkelijkt. Deze verabsolutering van de abstracte vrijheid is volgens mij het toppunt van vrijheid. Als de ‘vrije ondernemer’ bijvoorbeeld keihard wil werken om later te cashen, is dat een vrije keuze. Voor die persoon kan het lichamelijke of het relationele minder belangrijk zijn. Iedereen kan en mag zijn eigen mening vormen over het goede leven.

of

- Het ideaalbeeld van de ondernemer als steward spreekt mij het meest aan. De vrije ondernemer zie ik als het schoolvoorbeeld van de doorgeschoten, abstracte vrijheid van het individu. Dat is zeker geen ideaal voor mij, want die individuele vrijheid kan makkelijk ten koste gaan van de omgeving. Vrijheid is volgens mij niet ‘doen wat je wilt’, maar gaat uit van een veel rijker idee van het leven, waarin recht wordt gedaan aan alle bestaanscondities van de mens. Een leven in vrijheid bevat bijvoorbeeld waardevolle relaties met anderen en een gezonde verhouding tot je eigen lichaam. De steward is een goed voorbeeld van dit ideaal: een uitgebalanceerd leven, dat niet alleen maar draait om werk en geld verdienen, maar om harmonie met jezelf en de omgeving.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinerator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 11 juli.

6 Bronvermeldingen

---

tekst 1	K. Heij, Er is een nieuwe aristocratie gecreëerd, NRC Handelsblad, 22 april 2021
tekst 2-3	M.J. Sandel, De tirannie van verdiensten, Ten Have, 2020
tekst 4:	M. Korthals, ‘Klem in een onhoudbaar systeem’, De Groene Amsterdammer, 11 december 2019
tekst 5	T. Vanheste, ‘Er is een grote omwenteling nodig in de landbouw, vindt deze filosoof. Ons levensgeluk hangt ervan af’, De Correspondent, 11 juni 2018
tekst 6	M. Korthals, Afrikaanse oogst betekent: meer honger daar, meer winst hier, De Volkskrant, 20 september 2020
afbeelding 1-2	nwhu.on.ca/ourservices/Pages/Equity-vs-Equality.aspx